

TERHI HARTIKAINEN, OLLI KUPARINEN, JENNI SANTAHARJU,
JAAKKO PELTONEN, SINI KNUUTILA, LIISA MUSTANOJA
ja UNNI LEINO

Kielen syntaktinen variaatio ja muutos *Kotiliesi*-lehden henkilöhaastatteluissa 1963–2022

1 Johdanto

Tässä artikkelissa tutkimuksen kohteena on kirjoitetun suomen kielen variaatio ja muutos aikakauslehti *Kotilieden* henkilöhaastatteluissa. WSOY:n vuonna 1922 perustama *Kotiliesi* on ensimmäinen ja pitkäikäisin naisille suunnattu suomenkielinen aikakauslehti. Sitä lähdettiin mainostamaan perheenemäntien ammattilehtenä, ja vuonna 1947 se oli hetkelisestijopa Suomen laajalevikkisin aikakauslehti. (Tommila–Salokangas 1998, 228–229.) Niinpä voidaan perustellusti olettaa *Kotilieden* tekstien olleen mukana luomassa suomalaisten aikakauslehtien kielen normeja ja tuoneen eturintamassa esiin nykysuomen muutoksia.

Haastattelut ovat sekä syntyneet että tehneet suuren läpimurtonsa *Kotiliedessä* viimeisten 50 vuoden aikana. Vielä 1950-luvulla lehden sisältö koostui mm. pakinoista, fiktiivisistä tarinoista ja yleishyödyllisistä artikkeleista. Varsinaisia haastatteluja edelsivät esimerkiksi kysymys – asiantuntijan vastaus -tyyppiset artikkelit ja tarinat merkittävistä henkilöistä. Haastatteluiksi henkilötarinat ja asiantuntijakysymykset muovautuivat 1960-luvun alussa.

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää, millaista syntaktista variaatiota ja muutosta *Kotiliesi*-lehden henkilöhaastattelujen sanaluokissa ja muotopiirteissä on tapahtunut tekstilajin syntymisestä eli 1960-luvulta vuoteen 2022, ja onko muutos tasaista vai kausittaista. Lisäksi pohdimme yhteiskunnallisen kontekstin vaikutusta syntaksiin. Kuinka yhteiskunnan muutokset ja esimerkiksi uuden vuosituhannen tarinallisuus vaikuttavat henkilöhaastattelujen kieleen?

Metodisesti sovellamme sosiolingvististä muutoksen ja variaation tutkimusta kirjoitettuun kieleen. Koska aineisto on rajattu tiettyyn tekstilajiin (haastattelut) ja sitä on saatavilla kohtuullisen pitkältä ajalta, vertautuu se aineistona erinomaisesti sosiolingvistiikassa perinteisesti toteutettuihin trenditutkimuksiin (Labov 1966, 319; Paunonen 2005, 16–19).

Artikkeli rakentuu johdannon jälkeen tutkimuksen teoriataustaa käsittelevästä luvusta 2 sekä aineistoa ja tutkimuksessa käytettyjä menetelmiä esittelevästä luvusta 3. Luvuissa 4, 5 ja 6 käsitellään tutkimustuloksia. Artikkeli päättyy kokoavaan lukuun 7.

2 *Teoriatausta*

Tutkimuksemme teoriatausta jakautuu kahtia: Alaluvussa 2.1 käsittelemme empiirisiin havaintoihin keskittyvää tekstintutkimusta. Tekstintutkimus harvoin kumartaa yhden ainoan teorian tai metodin puoleen, vaan on tavallisemmin tekijänsä kuin jonkin tietyn tutkimusmallin näköinen (Heikkinen–Hiidenmaa 1999, 84). Alaluvussa 2.2 perehdyimme sosiolingvistiseen muutoksen tutkimukseen, jossa perinteisesti on painotettu yhteiskunnan muutosten näkymistä kielessä.

2.1 *Tekstilaji ja tekstintutkimus*

Luemme haastattelut systeemis-funktionaalisen kieliopin käsitteistöä hyödyntäen omaksi *tekstilajikseen*; ne ovat sosiaalisia prosesseja, joilla pyritään tiettyihin päämääriin ja jotka kieliyhteisö kykenee tunnistamaan (esim. Saukkonen 2001, 31). Tekstilajin muutosta on Suomessa aiemmin tutkittu kvalitatiivisesti esimerkiksi hallinnon lehdistötiedotteiden kielessä (Kankaanpää 2006) sekä alkoholivalistusta koskevilla teksteillä (Sääskilahti 2006). Kvantitatiivista tekstilajin tutkimusta edustaa esimerkiksi Pauli Saukkosen (2001) faktorianalyysi, jossa tekstikorpuksesta etsitään tekstilajeja karakterisoivia yhteismitallisia ominaisuuksia.

Henkilöhaastattelun määrittelyyn käytämme naiskirjailijoiden haastatteluja tutkineen Jonita Siivosen (1999) kehittämää neljän kohdan kriteeristöä. Sen mukaan haastattelussa on yksi päähenkilö, jota siteerataan, josta on haastattelun yhteydessä kuva ja josta kerrotaan jotakin henkilökohtaista (Siivonen 1999, 24, 76–77). Samaa kriteeristöä ovat käyttäneet mm. tiedenaisten haastatteluja tutkineet Liisa Husu ja Liisa Tainio (2004, 59).

Yritämme tässä tutkimuksessa tavoittaa henkilöhaastatteluille kunakin aikakautena tyypillisiä ominaisuuksia perehtymällä niille ominaisten kieliopillisten piirteiden reaalisumiseen. Koska kyse on syntaksin tarkastelusta, näiksi piirteiksi rajataan tässä erityisesti sanaluokat ja niiden koostamat merkitykset tekstissä.

Sanaluokkien suhteiden laskemista on käytetty hyväksi useissa tutkimuksissa, joissa on selvitetty tekstilajin ominaisuuksia tai muutoksia: esimerkiksi Krista Kergen artikkeliväitöskirjassa (2003) on selvitetty eri tekstilajien ominaisuuksia laskemalla juuri sanaluokkien ja muotojen suhteita.

Fred Karlsson ja Matti Wiberg (2010) ovat tutkineet puolueohjelmien tekstien syntaktista kompleksisuutta laskemalla niistä erilaisia kielenpiirteitä. Kieltä monimutkais-tavia piirteitä ovat heidän mukaansa muun muassa verbien, substantiivien ja erityisesti genetiivimuotoisten substantiivien suuri määrä (Karlsson–Wiberg 2010). Salli Kankaanpää (2006, 163) on laskenut sanaluokkajakauaman rakennusviraston lehdistötiedotteista

kahdelta eri ajanjaksolta, ja verrannut tekstejä muun muassa sanomalehtiteksteihin. Hän toteaa tiedotteiden yksityiskohtaisuuden kasvaneen, mikä näkyy muun muassa lisääntyneenä adjektiivien määränä (Kankaanpää 2006, 163, 196). Saukkosen (1984, 61, 180) mukaan nominaalistus, käsitteellistäminen ja staattisuus ilmenevät yleisesti substantiivien määrässä, kun taas finiittiverbien määrä korreloi tekstin dynaamisuuden kanssa.

Saukkosen (2001, 51) mukaan teksti voidaan sen ominaisuuksien perusteella jakaa kolmeksi erilaiseksi päärakennetyypiksi: narratiivinen, deskriptiivinen ja argumentoiva. Erilaiset rakennepiirteet (geneerinen – spesifinen, dynaaminen – staattinen, ohjaileva – ei-ohjaileva ym.) ja skeemat luovat yhdessä tekstin tyylin (Saukkonen 2001, 29, 71, 108). Koska tyyli syntyy kirjoitetussa kielessä kaikilla tasoilla aina morfologiasta pragmatiikkaan, voidaan tyylin muutosten kautta päästä käsiksi myös syntaksin muutoksiin.

Maija Töyry (2008) toteaa aikakauslehden tyylillisten ominaisuuksien riippuvan aina aikakautensa kontekstista, kuten lehden arvoista ja lukijan tarpeista. Myös tässä tutkimuksessa *Kotiliesi*-aineiston tyylillisiä piirteitä voidaan tarkastella vain yhteiskunnallisessa kontekstissa; 1960-luvun yhteiskunta oli hyvin konservatiivinen, joten nykypäivän journalismin kielellisissä valinnoissa konstruoituu toisenlainen todellisuus. Aineiston keskeisinä tyylipiirteinä voidaan nähdä tekstin dynaamisuuden ja narratiivisuuden vaihtelu staattisuuden ja argumentoituuden kanssa. Teksti voi olla myös joko abstraktia tai konkreettista. Ohjailevuus liittyy aina jossain määrin naistenlehtiin, sillä ne toistavat yhteiskunnan arvomaailmaa ja vahvistavat osaltaan sen luomaa naiskuvaa (Töyry 2008).

2.2 Sosiolingvistinen muutoksen tutkimus

Kirjoitetun nykysuomen aikakaudelta ei juuri löydy syntaksin muutoksen tutkimusta, ellei oteta huomioon oikeakielisyyteen keskittyvää kirjallisuutta (esim. Pulkkinen 1972). Niinpä myös melko uuden tekstilajin, aikakauslehtien henkilöhaastattelujen, kielen muutos on tutkimatta. Tämän tutkimusaukon täyttäminen on tarpeen: nykysuomi ei ole 2020-luvulla samanlaista kuin 1960-luvulla. Lisäksi juuri haastattelut ovat yksi nykyajan menestyksekkäimmistä tekstilajeista. Ne ovat valloittaneet muutamassa vuosikymmenessä aikakauslehtien lisäksi muutkin mediat.

Muutosta tarkastelemme sosiolingvistiikan reaaliaikaisen muutoksen tutkimusperinteen mukaisesti. Sosiolingvistisessä reaaliaikatutkimuksessa tyypillisesti haastatellaan puhujia tietyin väliajoin (yleensä 10 tai 20 vuotta) ja verrataan ajanjaksojen eroja (esim. Paunonen 1995 [1982]; Kurki 2005; Mustanoja 2011; Kuparinen 2021). Kirjoitettuun suomen kieleen tämänkaltaista tarkastelutapaa ei ole systemaattisesti sovellettu, mutta koemme, että tutkimustapa sopii hyvin myös siihen (vrt. Nuolijärvi–Lappalainen 2020).

Tässä tutkimuksessa reaaliaikatutkimuksen soveltuvuutta lisää ennestään se, että aineisto on laadultaan yhtenäistä (samaa tekstilajia) ja sitä on saatavilla runsaasti eri vuosikymmeniltä. Näin tutkimustapa vertautuu erityisesti sosiolingvistiseen trenditutkimukseen, jossa tarkastellaan keskenään yhteneviä ryhmiä eri vuosikymmenillä (Paunonen 2005, 16–19). Puheen tutkimuksessa nämä ryhmät voidaan valikoida esimerkiksi samalla

paikkakunnalla asuvista ja saman ikäisistä ihmisistä, kun taas tässä tutkimuksessa tarkasteltavana ryhmänä on tietty tekstilaji tietystä aikakauslehdestä.

On huomioitava, että *Kotiliesi*-aineisto on luonteeltaan jatkuvampaa kuin tyypillinen sosiolingvistinen aineisto. Koemme kuitenkin, että tällainen tutkimustapojen yhdistäminen tekee helpommaksi vertailla puhutussa ja kirjoitetussa kielessä tapahtuneita muutoksia toisiinsa. Lisäksi yhdellä alalla hyväksi havaitut muutoksen tutkimuksen tavat on järkevä ottaa käyttöön myös alalla, jossa muutoksen tutkimus on harvinaisempaa.

3 *Aineisto ja menetelmät*

3.1 *Kotiliesi-aineisto*

Aineiston kerääminen aloitettiin tutkimalla vanhoja *Kotiliesi*-lehtiä ja niiden artikkeleiden ominaisuuksia. Selvisi, että lehden ensimmäiset henkilöhaastattelujen piirteet täytävät, useamman kerran vuodessa ilmestyvät artikkelit ovat peräisin 1960-luvun alusta, ja siksi aineiston kerääminenkin aloitettiin 1960-luvulta. Myös muissa aikakauslehdissä haastattelut ovat yleistyneet juuri 1960-luvulla (Heikkinen 2007).

Aineistoa kerättiin sekä paperisista että verkkolehdistä. Paperisia lehtiä skannattiin ja kuvat syötettiin Googlen tekstintunnistusohjelmaan. Koska tekstintunnistus ei toimi täysin virheettömästi, täytyi jokainen teksti käydä manuaalisesti läpi ja korjata virheellisesti tunnistetut sanat ja välimerkit. Digitoiduista lehdistä, joita on *Kotiliesi.fi*-sivustolla vuodesta 2003 asti, otettiin näyttökuvia, ja myös ne kävivät läpi saman prosessin tekstintunnistuksesta manuaaliseen korjaamiseen.

Korpukseen valittiin satunnaisesti jokaiselta vuosikymmeneltä 10 haastattelua, jotka jäsennettiin Turun yliopistossa kehitetyn jäsennintyökalun avulla (jäljempänä *Turkuparser*; Kanerva–Ginter–Miekkä–Leino–Salakoski 2018). Jäsennin tunnistaa suomenkieliset lauseet sekä syntaktisesti että morfologisesti eli tuottaa tietoa esimerkiksi sanojen sanaluokista, sijataivutuksesta ja asemista lauseessa. Automaattinen jäsennin tekee suuren aineistomassan käsittelyn mahdolliseksi, ja kirjakieliselle suomelle sen jäsennystarkkuus on hyvin korkea (noin 97 %; Kanerva ym. 2018).

Samalla kun aineistoa valittiin, yritettiin välttää samojen toimittajien liiallista esiintymistä aineistossa – niinpä yhdellä vuosikymmenellä on enintään 2–3 tekstiä yhdeltä toimittajalta. Lisäksi tarkasteltiin toimittajien vaikutusta teksteistä löydettyihin eroihin.

3.2 *Menetelmät*

Artikkelissa tarkastelemme muutaman tutkimukseen valikoituneen muotoryhmän muutosta vuosikymmeneltä toiselle noin 60 vuoden ajanjaksolla (1963–2022). Tarkastelu on osittain kvalitatiivista ja perustuu esimerkeistä nouseviin havaintoihin. Muutoksia tarkastellaan myös kvantitatiivisesti laskemalla muotoryhmien käyttömääriä eri vuosikymmenillä ja raportoimalla niiden suhteelliset osuudet vuosikymmenittäin. Tämän

vuosikymmenittäisen lähestymistavan taustalla on ennen kaikkea sosiolingvistinen reaaliaikaisen muutoksen tutkimuksen perinne (ks. luku 2.2).

Tarkasteltavat muotoryhmät valittiin aiemman tutkimuksen ja muotoryhmien käyttöalan mukaan. Näin esimerkiksi harvinaiset sijat abessiivi, komitatiivi ja instruktiivi jätettiin pois tutkimuksesta, sillä niitä esiintyy sekä aineistossa että kielessä yleensä varsin harvakseltaan. Ennen sijamuotojen tai verbimuotojen lähempää tarkastelua tutkimme muutosta sanaluokissa, joiden välisten suhteiden on aiemmissa tutkimuksissa (esim. Kerge 2003; Kankaanpää 2006; Karlsson–Wiberg 2010) todettu olevan yhteydessä tekstilajien ominaisuuksiin ja muutokseen.

Sanaluokkien kokonaisuutosta ja kirjoittajien vaikutusta siihen tarkastelemme lineaarisen regression avulla, kun taas muotoryhmien suhteellisten osuuksien muutosta tutkimme tekemällä parittaisia khiin neliö -testejä (Pearson 1900) aina kahden peräkkäisen vuosikymmenen välillä yhdelle muotoryhmälle kerrallaan. Khiin neliö -testin nollahypoteesina on, että vertailtavat joukot eivät eroa toisistaan eli tässä tapauksessa muotoryhmän sisällä ei ole tapahtunut merkitsevää muutosta kahden peräkkäisen vuosikymmenen välillä. Mikäli nollahypoteesi hylätään (testin p -arvo on alle 0,05), voidaan todeta vertailtavien otosten välillä tilastollisesti merkitsevä muutos.

Koska testaamme useita kategorioita (ensin sanaluokkia ja myöhemmin niiden sisäisiä muotoryhmiä) ja kullekin niistä useita vuosikymmenpareja, testien lukumäärä kasvattaa väärin positiivisten tulosten todennäköisyyttä. Tästä syystä tiukensimme tilastollisen merkitsevyyden rajaa niin sanotulla Holm–Bonferroni-korjauksella (Holm 1979). Laskimme korjaukset aina kaikkien testien lukumäärällä niissä kategorioissa, joiden tuloksia vertailemme. Sanaluokille tämä tarkoittaa kahden tarkastellun sanaluokan (substantiivit ja verbit) testejä ja myöhemmin kullekin sanaluokalle sen tarkasteltujen muotoryhmien testejä.

Koska vertailtavia vuosikymmenpareja on kuusi kappaletta, teimme testejä aina yhdelle vertailtavalle kategorialle myös kuusi kappaletta. Kun siis tarkastelimme neljää sijamuotoa substantiiveissa, tuli testejä yhteensä 24 (kategorioina neljä muotoryhmää ja kullekin kuusi vuosikymmenparia). Korjauksessa järjestimme kaikkien testien p -arvot pienimmästä suurimpaan ja jaoimme merkitsevyydystason (0,05) testien lukumäärällä (substantiivien muotoryhmille 24 kappaletta). Jos pienin p -arvo alitti lasketun merkitsevyydystason ($0,05/24 = 0,00208$), hylkäsimme nollahypoteesin, ja katsoimme tuloksen olevan tilastollisesti merkitsevä. Tämän jälkeen siirryimme seuraavaksi pienimpään p -arvoon, jota vertasimme merkitsevyydystasoon, josta on vähennetty yksi testi ($0,05/23 = 0,00217$). Kun jokin testi ei enää alittanut merkitsevyydystasoa, hyväksyimme nollahypoteesin sen ja kaikkien seuraavien testien osalta, eikä niiden tulosten katsottu olleen enää tilastollisesti merkitseviä.

4 Kokonaismuutos aineistossa

Aloitimme tekstien analysoinnin syntaktisen analyysin yhdestä peruskäsitteestä: sanaluokista. Sanaluokkajakaumaa on yleisesti hyödynnetty tekstintutkimuksessa, ja sen on todettu tuovan relevanttia tietoa eri tekstityyleistä tai yksittäisen tyylin muutoksista. Seuraavaan taulukkoon laskimme sanaluokat osin Turku-parserin avulla, osin manuaalisesti, jos automaattista jäsenystä oli tarpeen korjata.

Taulukko 1. Yhteenveto eri sanaluokkien kokonaismääristä (kunkin solun ylin luku) ja prosentuaalisesta osuudesta jokaiselta vuosikymmeneltä. Taulukossa on korostettu sanaluokat, joille on tehty vuosikymmenittäiset khiin neliö -testit ja sellaiset vuosikymmenet, joiden muutos edelliseen vuosikymmeneen on tilastollisesti merkitsevä, sekä raportoitu testien *p*-arvot. Keskiarvo ja keskihajonta on laskettu vuosikymmenen prosentuaalisista osuuksista.

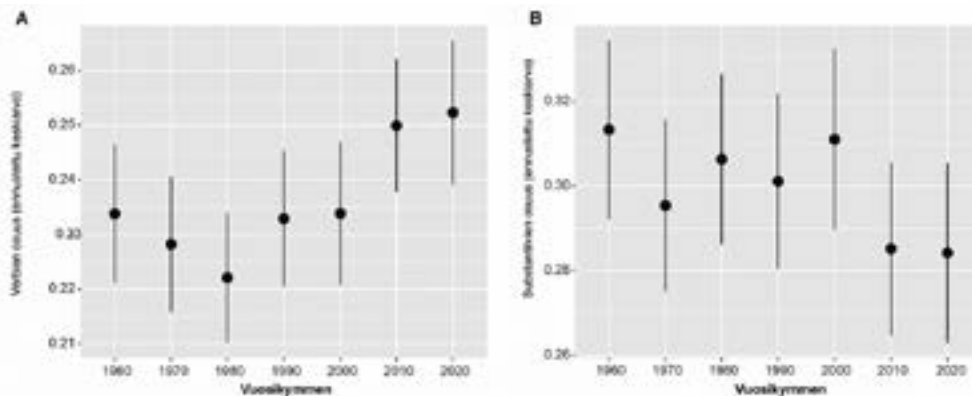
	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2020	Keskiarvo	Keskihajonta
substantiiveja	3158 31,61 %	2826 29,03 % p < 0,0001	3027 30,82 %	3833 29,60 %	3645 30,99 %	3478 28,07 % p < 0,0001	4195 28,33 %	29,78 %	1,38 %
verbejä	2501 25,03 %	2447 25,14 % p = 0,863	2370 24,13 %	3409 26,33 % p < 0,0005	2953 25,11 %	3444 27,79 % p < 0,0001	4074 27,51 %	25,86 %	1,38 %
adjektiiveja	891 8,92 %	790 8,12 %	871 8,87 %	1165 9,00 %	973 8,27 %	987 7,97 %	1178 7,96 %	8,44 %	0,47 %
adverbeja	1056 10,57 %	1024 10,52 %	909 9,25 %	1274 9,84 %	1052 8,94 %	1122 9,05 %	1338 9,04 %	9,60 %	0,71 %
adpositioita	159 1,59 %	141 1,45 %	153 1,56 %	217 1,68 %	176 1,50 %	268 2,16 %	308 2,08 %	1,72 %	0,29 %
alistus- konjunktioita	234 2,34 %	248 2,55 %	232 2,36 %	392 3,03 %	311 2,64 %	446 3,60 %	512 3,46 %	2,85 %	0,52 %
rinnastus- konjunktioita	557 5,58 %	443 4,55 %	438 4,46 %	581 4,49 %	551 4,68 %	560 4,52 %	667 4,50 %	4,68 %	0,40 %
pronomineja	968 9,69 %	976 10,03 %	956 9,73 %	1212 9,36 %	1003 8,53 %	1204 9,72 %	1437 9,70 %	9,54 %	0,49 %
propreja	362 3,62 %	691 7,10 %	687 6,99 %	698 5,39 %	940 7,99 %	743 6,00 %	930 6,28 %	6,20 %	1,41 %
numeraaleja	105 1,05 %	148 1,52 %	179 1,82 %	167 1,29 %	158 1,34 %	139 1,12 %	169 1,14 %	1,33 %	0,27 %

Taulukosta 1 voidaan havaita, että eniten muutosta tapahtuu substantiivien, verbien ja erisnimien eli proprien suhteellisissa osuuksissa. Proprit jätettiin kuitenkin pois tutkimuksesta, koska syntaktisesti ne eivät ole kiinnostava sanaluokka – niitä ei voi jakaa ryhmiin konkreettisuuden mukaan, eikä niistä voi muodostaa käsitehierarkioita. Koska substantiivit ja verbit erottuvat keskihajonnaltaan muista sanaluokista, tehtiin niistä khiin neliö -testit vuosikymmenkohtaisista kokonaismääristä. Taulukossa 1 on merkitty harmaalla taustavärillä ne vuosikymmenet, joissa substantiivien ja verbien muutos edelliseen vuosikymmeneen verrattuna on tilastollisesti merkitsevä khiin neliö -testien mukaan.

On huomioitava, että taulukossa 1 yksittäiset artikkelit tai kirjoittajat saattavat vaikuttaa merkittävästi vuosikymmenen kokonaismäärään. Tämän takia tarkastelimme

substantiivien ja verbien muutosta vielä erikseen keskiarvolähtöisesti huomioimalla myös toimittajan osuuden. Teimme kaksi lineaarista regressiomallia (*linear mixed-effects model*) residual maximum likelihood (REML) -estimoinnilla. Ensimmäisessä mallissa selitettävänä muuttujana oli verbien ja toisessa substantiivien suhteellinen osuus sanoista. Molemmissa malleissa selittävänä kiinteänä (fixed) muuttujana oli vuosikymmen sekä satunnaisena (random) muuttujana oli toimittaja.

Ajoimme mallit Rstudio-ohjelmalla (R Core Team 2023; Posit Team 2024) lme4-paketissa (Bates–Mächler–Bolker–Walker 2015). Varmistimme kummankin mallin osalta, että se sopi aineistolle tarkastelemalla malliennusteiden ja havaittujen arvojen eroja (residuaaleja) sekä varmistamalla ettei malliennusteissa ollut havaittavaa poikkeamaa odotetusta (biasia). Laskimme residuaalit ja tarkastelimme niitä visuaalisesti DHARMA-paketilla (Hartig 2024). Kun olimme varmistaneet, että kumpikin malli sopi aineistolle, vertasimme, erosivatko kummankin mallin ennustamat vuosikymmenten keskiarvot tilastollisesti toisistaan (*Estimated marginal means, EMM*) emmeans-paketilla (Lenth 2025) vertailemalla niitä yli vuosikymmenten (varianssianalyysi, Waldin khii neliö -testi) sekä parittaisesti vuosikymmenten välillä (t-testi, Kenward-Roger -menetelmä). Kuviossa 1 piste esittää vuosikymmenkohtaisesti mallin ennustaman keskiarvoa ja viiva sen 95 % luottamusväliä joko verbien (1a) tai substantiivien (1b) osuudelle. Koska kummassakin mallissa oli vain yksi selittävä tekijä (vuosikymmen), pisteet vastaavat todellisia keskiarvoja.

Kuviot 1a ja 1b. Verbien (1a) ja substantiivien (1b) vuosikymmenkohtaiset mallin ennustamat keskiarvot 95 % luottamusväleineen.

Verbimallissa yli vuosikymmenten välisessä vertailussa vuosikymmen selitti merkitsevästi verbien suhteellista osuutta sanoista ($\chi^2 = 19,772$, $df = 6$, $p = 0,00304$, kuvio 1a). Parittaisissa vuosikymmenten välisissä vertailuissa verbien osuudessa löytyi tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$) eroja kuudessa vertailussa (1960 vs. 2020, 1970 vs. 2010, 1970 vs. 2020, 1980 vs. 2010, 1980 vs. 2020 sekä 1990 vs. 2020), joista yksikään ei kuitenkaan ollut peräkkäisten vuosikymmenten välillä. Substantiivimallissa vuosikymmen ei sen sijaan selittänyt substantiivien suhteellista osuutta sanoista yli vuosikymmenten välisessä

vertailussa ($\chi^2 = 8,4187$, $df = 6$, $p = 0,209$, kuvio 1b), eikä myöskään parittaisissa vuosikymmenten välisissä vertailussa (kaikki p -arvot $> 0,05$).

Näin ollen mallien tuloksissa, jotka huomioivat kirjoittajan osuuden, peräkkäisten vuosikymmenten välillä ei löytynyt merkitseviä eroja substantiivien ja verbien osuudessa, toisin kuin aiemmissa khiin neliö -testien tuloksissa, joissa kirjoittajan vaikutusta ei ollut huomioitu (taulukko 1).

Sanaluokkatason vertailun lisäksi laskimme tutkimuksen kannalta oleellisiksi nähdyt substantiivien ja verbien kieliopilliset kategoriat. Verbeistä otettiin mukaan nominaali- muodot, tempus sekä modusmuodoista konditionaali. Substantiiveista mukaan valikoituivat yleisimmät sijamuodot. Näille luokille laskimme jälleen kokonaismääriin perustuvat khiin neliö -testit.

Taulukko 2. Yhteenveto yleisimpien sijamuotojen kokonaismääristä (kunkin solun ylin luku) ja prosentuaalisesta osuudesta jokaiselta vuosikymmeneltä. Taulukossa on korostettu sijamuodot, joille on tehty vuosikymmenittäiset khiin neliö -testit ja sellaiset vuosikymmenet, joiden muutos edelliseen vuosikymmeneen on tilastollisesti merkitsevä, sekä raportoitu testien p -arvot. Keskiarvo ja keskihajonta on laskettu prosentuaalisista osuuksista.

	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2020	Keski- arvo	keski- hajonta
nominatiiveja	951 29,5 %	821 28,4 %	892 28,8 %	1150 29,2 %	1042 27,9 %	1120 29,0 %	993 27,6 %	28,6 %	0,6 %
genetiivejä	755 23,4 %	638 22,1 % $p = 0,224$	661 21,3 % $p = 0,496$	865 22,0 % $p = 0,470$	767 20,5 % $p = 0,111$	772 20,0 % $p = 0,237$	744 20,7 % $p < 0,0001$	21,4 %	1,1 %
partitiiveja	517 16,0 %	493 17,1 % $p = 0,268$	578 18,6 % $p = 0,103$	684 17,4 % $p = 0,185$	699 18,7 % $p = 0,138$	682 17,7 % $p = 0,645$	673 18,7 % $p < 0,0001$	17,7 %	0,9 %
essiivejä	87 2,7 %	80 2,8 %	100 3,2 %	93 2,4 %	130 3,5 %	105 2,7 %	92 2,6 %	2,8 %	0,4 %
translatiiveja	42 1,3 %	47 1,6 %	39 1,3 %	41 1,0 %	66 1,8 %	66 1,7 %	46 1,3 %	1,4 %	0,3 %
inessiivejä	223 6,9 %	165 5,7 % $p = 0,055$	194 6,3 % $p = 0,364$	266 6,8 % $p = 0,383$	247 6,6 % $p = 0,780$	289 7,5 % $p = 0,014$	248 6,9 % $p < 0,0001$	6,7 %	0,5 %
elatiiveja	160 5,0 %	157 5,4 %	153 4,9 %	233 5,9 %	242 6,5 %	220 5,7 %	212 5,9 %	5,6 %	0,5 %
illatiiveja	206 6,4 %	199 6,9 %	178 5,7 %	228 5,8 %	201 5,4 %	222 5,7 %	235 6,5 %	6,1 %	0,5 %
adessiiveja	97 3,0 %	124 4,3 % $p = 0,007$	139 4,5 % $p = 0,706$	169 4,3 % $p = 0,716$	123 3,3 % $p = 0,021$	147 3,8 % $p = 0,060$	145 4,0 % $p = 0,079$	3,9 %	0,5 %
ablatiiveja	28 0,9 %	28 1,0 %	33 1,1 %	35 0,9 %	34 0,9 %	44 1,1 %	23 0,6 %	0,9 %	0,1 %
allatiiveja	71 2,2 %	68 2,4 %	66 2,1 %	68 1,7 %	92 2,5 %	105 2,7 %	77 2,1 %	2,2 %	0,3 %
paikallissijoja yht.	24,3 %	25,6 %	24,6 %	25,4 %	25,1 %	26,6 %	26,1 %	25,4 %	0,7 %

Taulukosta 2 selviää, että heti kahdella ensimmäisellä vuosikymmenellä tapahtuu suurehko muutos esimerkiksi olosijojen määrissä. Tilastollisesti merkitsevää muutosta substantiivien sijamuodoissa tapahtuu kuitenkin vain inessiivissä, genetiivissä ja

partitiivissa 2010–2020. Luvussa 5 tarkastelemme näiden muotojen lisäksi lähemmin elatiivia, jonka osuus aineistossa hetkellisesti ohittaa illatiivin osuuden vuosituhannen vaihteessa. Tämä tulos poikkeaa *Ison suomen kieliopin* taulukosta, jossa illatiivi on eri korpuksista laskettujen tilastojen valossa selvästi elatiivia yleisempi muoto (VISK § 1227).

Verbeistä laskettiin yhteen verbit ja apuverbit lukuun ottamatta kieltosanoja, joiden määrä pysyi jokaisella vuosikymmenellä tasaisesti kahden prosenttiyksikön tuntumassa. Lisäksi laskettiin verbien infiniitti- ja partisiippi muodot sekä tempuksista preesens ja mennyt aikamuoto.

Taulukossa 3 verbien finiittiset ja infiniittiset muodot on laskettu kaikista verbeistä ja apuverbeistä, poislukien kieltosanat.

Taulukko 3. Yhteenvedo verbien finiittisistä ja infiniittisistä muodoista jokaiselta vuosikymmeneltä. Taulukossa on korostettu muotoryhmät, joille on tehty vuosikymmenittaiset khiin neliö -testit ja sellaiset vuosikymmenet, joiden muutos edelliseen vuosikymmeneseen on tilastollisesti merkitsevä, sekä raportoitu testien *p*-arvot. Keskiarvo ja keskihajonta on laskettu prosentuaalisista osuuksista.

	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2020	Keski- arvo	keski- hajonta
finiittisiä (pl ei)	1451 62,1 %	1536 68,8 %	1541 70,6 %	2111 68,8 %	1837 66,9 %	2221 67,3 %	2119 67,6 %	67,5 %	2,4 %
infiniittisiä	400 17,1 %	306 13,7 % p = 0,001	305 14,0 % <i>p</i> = 0,810	480 15,6 % <i>p</i> = 0,092	431 15,7 % <i>p</i> = 0,949	474 14,4 % <i>p</i> = 0,148	527 16,8 % <i>p</i> = 0,007	15,3 %	1,3 %
partisiippeja	484 20,7 %	389 17,4 % p = 0,005	338 15,5 % <i>p</i> = 0,079	477 15,5 % <i>p</i> = 0,944	476 17,3 % <i>p</i> = 0,064	603 18,3 % <i>p</i> = 0,344	489 15,6 % p = 0,004	17,2 %	1,8 %

Sekä partisiipeissa että infiniitiveissä tapahtuu tilastollisesti merkitsevää muutosta tarkastelujakson alussa (1960–1970), ja partisiipeissa myös tarkastelujakson lopussa 2010–2020.

Taulukkoon 4 on otettu mukaan suurin osa aikamuodoissa taipuvista verbeistä.

Taulukko 4. Verbien mennyt aikamuoto ja preesens, sekä tutkittaviksi valikoituneet VA-partisiippi ja konditionaali eri vuosikymmeninä. Luvut ovat kyseisten muotojen prosentiosuuksia kaikista verbeistä, paitsi VA-partisiipin kohdalla kaikista partisiipeista. Tummennetulla pohjalla numerot tarkoittavat tilastollisesti merkitsevää muutosta edellisestä vuosikymmenestä.

Verbimuoto	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2020	Keski- arvo	keski- hajonta
mennyt	314 13,4 %	505 22,6 %	380 17,4 %	352 11,5 %	497 18,1 %	1001 30,4 %	729 23,3 %	19,5 %	6,0 %
preesens	1005 43,0 %	947 42,4 %	1082 49,5 %	1658 54,0 %	1267 46,2 %	1080 32,7 %	1291 41,2 %	44,2 %	6,3 %
VA- partisiippi	130 5,6 %	91 4,1 % <i>p</i> = 0,019	59 2,7 % <i>p</i> = 0,012	140 4,6 % p < 0,0005	112 4,1 % <i>p</i> = 0,368	104 3,2 % <i>p</i> = 0,053	86 2,7 % <i>p</i> = 0,331	3,8 %	1,0 %
konditionaali	95 4,1 %	75 3,4 % <i>p</i> = 0,207	40 1,8 % p = 0,001	78 2,5 % <i>p</i> = 0,087	52 1,9 % <i>p</i> = 0,096	109 3,3 % p = 0,001	75 2,4 % <i>p</i> = 0,028	2,8 %	0,8 %

Jako menneeseen ja preesensiin sen sijaan, että laskettaisiin kaikki tempusmuodot, johtuu TurkuNLP:n ominaisuudesta – se ei erottele toisistaan menneen eri aikamuotoja. Aikamuodoissa taipumattomista verbeistä mukana on modusmuodoista vain indikatiivin jälkeen yleisin konditionaali, sillä imperatiivi ja potentiaali eivät tyypillisesti esiinny haastatteluteksteissä.

Konditionaalissa tapahtuu tilastollisesti merkitsevää muutosta kahdella vuosikymmenellä: 1970–1980 ja 2000–2010. VA-partisiipissa muutos on merkitsevää 1980–1990. Tarkastelemme verbeissä tapahtuvia muutoksia lähemmin luvussa 6.

5 Substantiivit: geneerisyydestä yksityiskohtaisuuteen

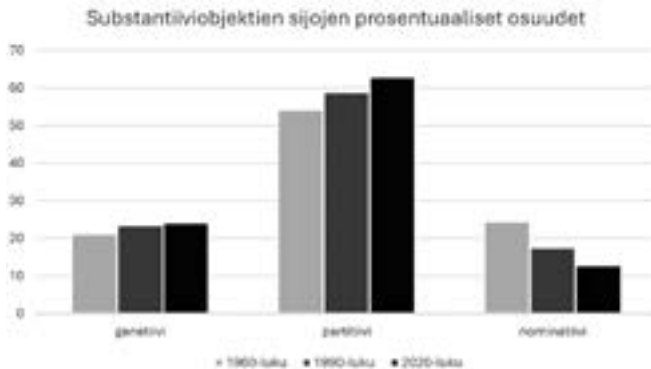
Tässä luvussa käsittelemme substantiivin sijamuotoja. Alaluvussa 5.1 tarkastelemme kieliopillisista sijoista genetiiviä ja partitiivia, joiden määrissä on tapahtunut merkitsevää muutosta 2010–2020.

Alaluvussa 5.2 tarkastelemme tekstin muutoksia elatiivin ja sen avulla luotujen näkökulmien kautta, sillä elatiivin osuus paikallissijoista ei *Kotiliesi*-aineistossa kaikkina vuosikymmeninä ole yhteneväinen *Ison suomen kieliopin* tilaston (VISK § 1227) kanssa.

Alaluvussa 5.3 tarkastelemme olosija inessiiviä, jonka osuus sijamuodoista vähenee pysyvästi 1960–1970, ja jossa myös tapahtuu merkitsevää muutosta 2010–2020.

5.1 Genetiivi ja partitiivi

Ison suomen kieliopin mukaan kieliopillisten sijojen ”kokonaismäärä muodostaa kaksi kolmannesta kaikkien sijojen tekstiesiintymistä” (VISK § 1227). *Kotiliesi*-aineistossa kieliopillisten sijojen osuus on jokaisella vuosikymmenellä noin 70 % kaikista sijamuodoista. Vaikka kieliopillisten sijojen yhteismäärä pysyy melko vakaana, tapahtuu ryhmän sisällä muutoksia: genetiivien osuus aineiston teksteissä vähenee tutkitulla ajanjaksolla, kun taas partitiivien määrä kasvaa. Partitiivien osalta muutos näkyy muun muassa objektien sijamuotojen prosentuaalisissa osuuksissa (kuvio 2).

Kuvio 2. Substantiiviobjektien jakautuminen eri sijamuotoihin kolmella vuosikymmenellä.

5.1.1 Genetiivi

Substantiivin genetiivimuotoa esiintyy aineistossa eniten 1960-luvulla, ja se liittyy usein adpositio- ja temporaalirakenteisiin. Objekteina genetiivimuotoiset substantiivit toimivat harvemmin, niitä on vain 14,7 % kaikista genetiivimuotoisista substantiiveista. Tämä tarkoittaa, että ne ottavat ensisijaisesti paikkansa muiden substantiivien määritteinä, mikä tekee kielestä kompleksisempää (Karlsson–Wiberg 2010, 99).

1960-luvulla suositaan substantiivin genetiivimuodon määritteekseen saavia postpositiousekkeitä (1). Tekstiä staattistavien ja epämääräistävien, abstraktien adpositioiden (VISK § 689), kuten *keskuudessa* ja *piirissä*, käyttö vähenee huomattavasti 1970-luvulle tultaessa, mutta samankaltaiset postpositiot vaikuttavan palaavan suosioon jälleen 1990-luvulla (2).

- (1) Kaupunkimainen asumistapa vähine neliöineen tietysti estää *isovanhempien asumisen ja elämisen perheiden yhteydessä*. (KL 1963 [4], 221.)
- (2) Tsaari Nikolai II:n marsalkka kuoli *tsaarin perheen teloituksen yhteydessä*. (1990 [19], 18.)

Abstraktiutta tekstiin tuo Saukkosen (2001, 153) mukaan yksittäisten kielenpiirteiden lisäksi tekstin teema. Sekä 1960- että 1990-luvun haastattelut ovat teemaltaan usein yhteiskunnallisia, jolloin geneerisyys ja abstraktius voidaan nähdä osittain myös teeman ominaisuuksina.

Lauseen objektina genetiivisubstantiivi liittyy etenkin 1900-luvun haastatteluissa usein laajojen ajanjaksojen tai elämän geneeriseen kuvailuun (3–4). Uudemmissa haastatteluissa sitä käytetään myös kuvaamaan konkreettisia, hetkellisiä tilanteita (5–6). Kaikista genetiiveistä objekteina on 2020-luvulla 18,5 %, mikä on lähes neljä prosenttiyksikköä enemmän kuin 1960-luvulla.

- (3) [...] hän oli saanut kirvesmiehen *opin* jo nuorena. (KL 1966 [8], 33)
- (4) Seitsemänkymmentä prosenttia jazzmuusikoista hyväksyy *koulutuksen*. (KL 1983 [3], 45.)
- (5) Tanja pyysi, että tuttava veisi *pojan* jäätelölle. (KL 2012 [16], 21.)
- (6) Tiina joi *kuppinsa* tyhjäksi, otti *kuvan* ja hipsi pois. (KL 2022 [3], 18.)

Esimerkit 5–6 ovat tyyliltään kertovia: ne sisältävät konkreetteja ja ajallisia toimintoja. Esimerkiksi virkkeen 6 tarkoitus on luoda Tiinan elämäntarinasta kokemuksellinen ja juuri hänen näkökulmastaan esitetty. Tällainen kertomusmuoto kuuluu viimeisten parin vuosikymmenen aikana yleistyneeseen narratiiviseen eli *tarinalliseen journalismiin* (Mäkelä–Karttunen 2020; Lassila–Merisalo 2020).

Objektin genetiivimuodolla toiminnasta tulee lisäksi resultatiivista, mikä voi myös selittää sen osuuden kasvua viime vuosikymmeninä – ihmiset kuvataan tekemässä konkreettisia, spesifejä asioita ja saattamassa ne päätökseen, jotta tekstiin rakentuva tarina voi jatkua.

5.1.2 Partitiivi

Partitiivi on kieliopillisista sijoista ainoa, jonka osuus *Kotiliesi*-aineistossa on 2020-luvulla suurempi kuin 1960-luvulla. Tämä johtunee partitiivin monikäyttöisyydestä tekstissä: mikä tahansa verbi voi saada partitiiviobjektin jo sen vuoksi, että sitä käytetään kieltolauseessa (VISK § 930). Myös partitiivisubjekti esiintyy niin kieltolauseissa kuin tiettyjen, *Kotiliesi*-aineistossa yleisten verbien kanssa (*olla, tulla*).

Partitiivin suhteellisen osuuden kasvu 1960-luvulta 1970-luvulle tullessa viittaa pysyvään muutokseen tekstissä, sillä osuus ei pienene enää yhdelläkään vuosikymmenellä samalle tasolle kuin 1960- ja 1970-luvuilla. Tärkein selitys partitiivien alhaiseen määrään 1960-luvun aineistossa lienee nominatiivin ja genetiivin yleisyys. Erityisesti nominatiiviobjektien runsas käyttö verottaa muiden objektisijojen määrää (kuvio 2). 1960-luvun tekstissä partitiivi on usein käytössä ajan tai matkan ilmaisussa (7), kuvaamassa abstrakteja kohteita tai henkistä toimintaa (*pettymyksiä, virkistystä, hankaluutta, avioliittoprobleemoja*) tai osana partisiippilauseketta (8).

- (7) Tämä on kuin kansainvaelluksen *aikaa*. (KL 1964 [19], 1344.)
- (8) Toisinaan taas syrjäisen pikkutilan arka ja *talonsa vaatimattomuutta häpeilevä* emäntä vapisi jännityksestä, [...] (KL 1966 [4], 26.)

Partitiiviobjekteja on totaaliobjektien määrään suhteutettuna 1960-luvun aineistossa mallillisesti. Myöhempinä vuosikymmeninä ne kuitenkin korvaavat tekstissä nominatiiviobjekteja, joiden osuus objekteista vähenee yli 10 prosenttiyksikköä 1960-luvulta 2020-luvulle (kuvio 2).

Partitiivien osuuden lisääntyessä niiden käyttötavatkin monipuolistuvat. Jo 1970-luvulla partitiivia käytetään enemmän yksityiskohtien ja dynaamisen toiminnan kuvaamiseen. Huomattava osa kuvailusta esitetään kuitenkin toimittajan, ei haastateltavan näkökulmasta (esimerkit 9 ja 10). Toimittajan rooli tekstissä pienenee vähitellen 1900-luvun loppua kohti, kun haastateltavan omat tunteet ja kokemukset tulevat yhä tärkeämmiksi.

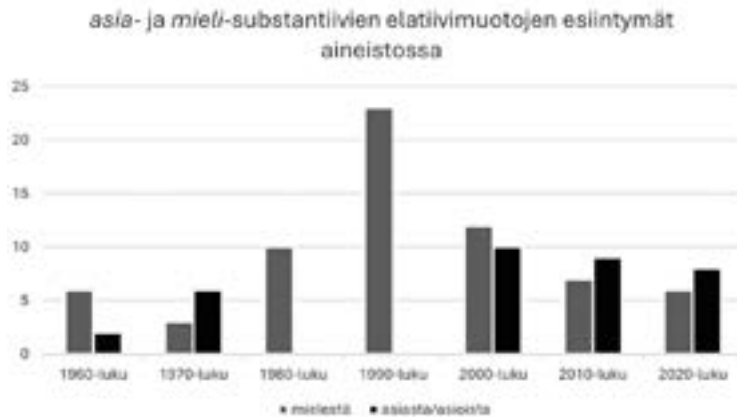
- (9) Sisältä kuuluu pianon *soittoa*. Painaessani *ovikelloa* soitto lakkaa [...] (KL 1972 [7], 30.)
- (10) Sinä aamuna Ylätalon karja varmaan kummeksuen katseli ja kuunteli *emäntäänsä*. (KL 1976 [7], 16.)

Narratiivisen journalismin myötä 2010-luvulta alkaen partitiiviobjektit saavat genetiiviobjektien tavoin huomattavan roolin tilannekuvausten rakentamisessa: ”seinäkello raksuttaa tasaista tahtiaan” tai yksinäinen ”syö popcornia ja katsoo yksin televisiota”. Hetket eivät välttämättä liity haastattelutilanteeseen, vaan ne voivat olla esimerkiksi narratiivisessa preesensissä kuvattuja takaumia tai kuvitteellisia tilanteita. Huomionarvoista on myös tilanteiden aspekti: partitiiviobjektilla ilmaistaan, että tilanne on toistuva tai jatkuu siitä kerrottaessa.

5.2 Elatiivi

Erosija elatiivi on *Ison suomen kieliopin* mukaan sisäpaikallissijoista harvinaisin (VISK § 1227). Myös *Kotiliesi*-aineistossa elatiivien osuus kaikista sisäpaikallissijoista on pienin aina 1990-luvulle asti, jonka jälkeen elatiivi muuttuu pariksi vuosikymmeneksi illatiivia suositummaksi. Selvitämme seuraavaksi syitä elatiivin määrän vaihteluun eri vuosikymmeninä tekstin leksikaalisten ja näkökulman muutosten kautta. Sanastollisina esimerkkeinä toimivat elatiivimuodot substantiiveista *asia* ja *mieli*.

Koska aineistossa on vain 10 tekstiä jokaiselta vuosikymmeneltä, elatiivien määrät ovat lähinnä suuntaa antavia. Näemme niiden kuitenkin kertovan jotakin yhteiskunnan muutoksista, sillä kun esimerkiksi 1970-luvun aineistossa neljä eri toimittajaa käyttää muotoa *asiasta/asioista*, 1980- ja 1990-luvulla yksikään yhteensä 17 toimittajasta ei käytä kyseistä muotoa.

Kuvio 3. Yhteenveto *asia*- ja *mieli*-substantiivien elatiivimuotojen esiintymistä eri vuosikymmeninä.

Asia on hyvin monikäyttöinen substantiivi: sillä voidaan viitata aiemmin esitettyyn sanaan, virkkeeseen, kappaleeseen tai koko tekstiin. Sillä voi olla tarkentavana määritteenä pronomini tai genetiivimuotoinen nomini. Se voi myös olla kokonaisuus, joka lukijan implisiittisesti oletetaan tietävän tai joka jätetään tulkinnanvaraiseksi. Usein *asia* esiintyy kiteytyneissä rakenteissa, kuten *itse asiassa*, *toinen asia* tai *juosta asioilla*. *Asia* ei sanana merkitse mitään, vaan sen merkitys rakentuu aina teksti- tai yhteiskunnallisessa kontekstissa. Siksi se onkin loistava kohde tutkittaessa kielen muutosta: sana luo nahkansa yhä uudestaan.

Lemma substantiivista *asia* esiintyy 1960-luvulla verrattain monta kertaa, mutta elatiivimuotoisena se on harvinaisen. *Asia*-substantiivina käytetään geneerisesti ja usein sillä ilmaistaan sellaisia suuria kokonaisuuksia, jotka ehkä ovat liian abstrakteja avattaviksi lukijalle (11–12).

- (11) –Jo seurustellessaan nuorina tytär ja vävy puhuivat ja väittelivät yhteiskunnan *asioista*, naurahtaa isoäiti, ja yhä se vain jatkuu. (KL 1963 [4], 266.)
- (12) Hänellä on taito nähdä *asioiden* ytimeen ja ottaa *asia* sellaisenaan käsiteltäväksi. (KL 1964 [19], 1345.)

1970-luvulla *asiasta*-muoto on edelleen melko harvinainen. Sanan merkitysala on kaventunut ja saa useimmiten etumääritteen. Näkökulma on usein hyvin toimittajalähtöinen (13–14).

- (13) [...] katsoin parhaaksi olla enempää keskustelematta tästä *asiasta*. (KL 1970 [6], 24.)
- (14) [...] eikä siinä enää olekaan häntä kuunneltuani mitään kummajaista koko *asiassa*. (KL 1975 [3], 41.)

Muoto *asiasta* häviää 1980-luvulla kokonaan tekstistä. Samaan aikaan lisääntyy muoto *mielestä*, joka on suosituin 1990-luvulla (kuvio 3). Subjekttiivisen näkemyksen kertominen yksinomaan haastateltavan mielipiteenä voi vähentää toimittajan vastuuta sanotusta, mutta *mielestä*-muodon lisääntymiseen liittyy ehkä vielä enemmän näkökulman muutos: haastateltava kertoo toimittajalle eksplisiittisesti näkemyksiään etenkin yhteiskunnallisista asioista (15–16). Samalla tekstistä tulee rakenteeltaan argumentoivaa.

- (15) Bergströmin *mielestä* arvojen ristiriidassa itää uutta luovan kriisin hedelmällinen siemen. (KL 1990 [8], 5.)
- (16) »Minun *mielestäni* kenenkään ei pitäisi voida vakavissaan sanoa, että yhden ihmisen työn arvo on kymmenkertainen verrattua toiseen.» (KL 1990 [22], 4.)

2000-luku näyttää kuviossa 3 varsin erilaiselta kuin edellinen vuosikymmen. Muoto *asiasta* palaa pitkän tauon jälkeen takaisin aineistoon ja esiintyy lähes kaikissa haastatteluissa. Samalla muoto *mielestä* muuttuu harvinaisemmaksi. Haastateltavilla on edelleen mielipiteitä, mutta ne tulevat useimmiten ilmi joko sitaateissa implisiittisesti tai havaitsemista tai ajattelua ilmaisevien verbien kautta.

2000-luvulla *asia* on monesti merkitykseltään henkilökohtainen, abstrakti kokonaisuus, jonka vain haastateltava itse voi täysin ymmärtää. Tämä liittyy laajempaan näkökulman muutokseen: haastateltavan oma kokemusmaailma muuttuu yhä tärkeämmäksi. 2000-luvun haastatteluteksteissä elatiivin rooli onkin enimmäkseen mentaalisten prosessien kuvailu intransitiivilauseen adverbialina. Esimerkiksi kirjailija kirjoittaa *uteliaisuudesta, ammentaa itsestään ja lähipiiristä ja kertoo muuttumisesta ja kypsymisestä* (KL 2005 [6], 8–12).

2010-luvulla henkilöhaastattelun näkökulma vaikuttaa taas muuttuvan. Prosessit eivät tapahdukaan enää aina haastattelutilanteessa tai jatkuvasti, vaan ne ovat usein jo mennyttä elämää, tarinoita. Samalla toimittaja häivytetään taustalle. Elatiivimuotoisten substantiivien (17) käyttö vähenee, ja samalla ajallista ulottuvuutta korostava referatiivirakenne (18) yleistyy.

- (17) Kun hän ryhtyy *kertomaan* uusimmasta *ohjauksestaan*, [...] (KL 2003 [4], 20.)
- (18) Rouva *kertoi nauraneensa* ensimmäisen kerran sitten miehensä kuoleman. (KL 2012 [7], 13–14.)

Iiris Ruoho ja Laura Saarenmaa (2011) kirjoittavat naistenlehti *Eevan* vuoden 2008 toistuvista ongelmia ja addiktioita käsittelevistä aiheista. Myös kuolemaan liittyvät artikkelit ovat naistenlehdissä vahvistaneet paikkansa juuri 2000-luvulla. Kun erityisesti julkisuuden henkilöt kertovat suruistaan tai riippuvuuksistaan, saa lukija tunteen maailman tasoittumisesta, kohtalonyhteydestä: julkkiksetkin ovat lopulta vain ihmisiä. (Ruoho–Saarenmaa 2011, 68–69.)

Ruohon ja Saarenmaan mainitsema ongelmia käsittelevä juttutyyppejä vahvistaa *Kotiliesi*-aineistossa asemaansa 2010-luvulla, jolloin *asiasta*-muodon tärkein tehtävä on esiintyä affektisissa virkkeissä (19–20). Sanan käyttö lisää tunnekuvauksen voimakkuutta, sillä se jättää tulkinnanvaraa. Näin lukija voi reflektoida sanaan myös omia tunteitaan ja kokemuksiaan.

- (19) Vaikeista *asioista* vaiettiin, tunteita ei näytetty. (KL 2012 [16], 22.)
- (20) Olemme yhtä mieltä elämän tärkeimmistä *asioista*. [...] (KL 2012 [17], 15.)

Asia voi toimia tekstissä myös silloin, kun jokin aihe on intiimi tai epämiellyttävä, eikä siihen liittyviä käsitteitä tahdota toistaa liikaa. Kotilieden haastatteluissa tällaisia käsitteitä ovat 2020-luvulla olleet esimerkiksi vaihdevuodet tai läheisen kuolema.

5.3 Inessiivi

Inessiivi liittyy paikan ja ajan kuvausten lisäksi abstrakteihin kiteytymiin (VISK § 1251), missä roolissa se myös vanhemmassa *Kotiliesi*-aineistossa usein toimii. Ajan ilmauksia esiintyy 1960-luvun aineistossa vain vähän verrattuna myöhempien aikakausien teksteihin.

1960-luvun henkilöhaastatteluissa inessiiviä käytetään yleensä ilmaisemaan olinpaikkaa tai henkistä toimintaa, usein hyvin metaforisella tasolla (*kotimaassaan, ajatuksissa, runsaudessa, palveluksessa, mielialoissa*). Inessiivi tai muu paikallissija ja genetiivimuotoinen substantiivi muodostavatkin yhdessä vanhahtavia konstruktioita, joita ei myöhemmissä teksteissä enää ole (21–22).

- (21) [...] ääniä, joita tuon tuostakin kuuluu ns. nuoremman älymystömme *piirissä*. (KL 1965 [11], 18.)
- (22) [...] olen *kahden tulen välissä*, [...] (KL 1964 [19], 1344.)

Pudotus inessiivien määrässä 1970-luvulle tultaessa on prosentuaalisesti suuri, mutta vaikka teksti kokonaisuudessaan muuttuu konkreettisemmaksi ja dynaamisemmaksi (23), mahtuu joukkoon edelleen joitakin staattistavia ja abstrakteja inessiivimuotoisia

substantiiveja (24). Myös saman ajanjakson tekstit vaihtelevat siis tyyli- ja muotopiirteittäin muutoksen ollessa käynnissä.

- (23) Nuoripari asui *ateljeessa* Montparnassen *taiteilijakorttelissa*, joka eli silloin kukoistuskauttaan. (KL 1972 [7], 30.)
- (24) Myöhäisiä vuoroja on 5 päiväisen työviikon *puitteissa* kolme. (KL 1975 [3], 86.)

Inessiivin käyttötavat eivät juuri muutu 1900-luvun kuluessa, vaan vasta uusi vuosituhat tuo muutoksen. Nykypäivän teksteissä inessiivillä kuvataan lähes poikkeuksetta haastateltavan elämään liittyviä konkreettisia asioita ja olinpaikkoja. Esimerkeissä 25 ja 26 konkreettisuutta korostetaan inessiiviä edeltävien deskriptiivisten verbien (*köpsyttellä*, *tassutella*) avulla.

- (25) Ja kun aamuisin köpsyttelen Reinot *jalassani*, tiedän myös näyttäväni faijalta. (KL 2012 [7], 12.)
- (26) Jumppa-aamuina Kirsti tassuttelee *kylpytakissaan* kodin lasiverannalle, [...] (KL 2022 [9], 58.)

Inessiiviä käytetään nykyään myös modernistuneen elämän ilmiöiden kuvaamiseen: haastateltavat ovat *puhelimessa*, heidän laulunsa soivat *radiossa* ja kasvonsa näkyvät *ruudussa*. Inessiivillä modernin aikakauden teknologisista välineistä rakennetaan kolmiulotteisia tiloja, joissa haastateltavat tai heidän tuotoksensa ovat (esim. VISK § 1239).

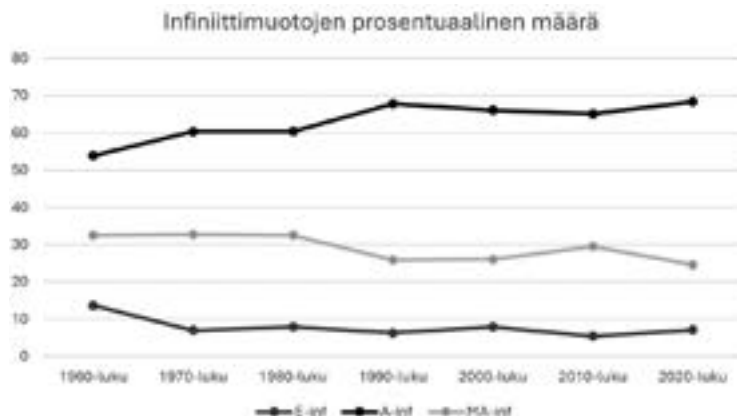
6 Verbit ohjailmassa ja tarinallistamassa

Tässä luvussa käsittelemme verbejä. Alaluvussa 6.1 tarkastelemme kaikissa infiniittimuodoissa tapahtuneita muutoksia, alaluku 6.2 keskittyy modaalisia verbiliittoja sekä partisiippilausekkeita muodostavaan VA-partisiippiin ja alaluvussa 6.3 käsittelemme konditionaalia, jonka tehtävät liittyvät paitsi ohjailevuuteen, myös tekstin tarinallisuuteen.

6.1 Infiniittimuodot

Suurimmat muutokset verbien infiniittimuodoissa tapahtuvat tutkimuksen ensimmäisen ja viimeisen vuosikymmenen aineistoissa. E-infinitiivien osuus vähenee 1970-luvulle tultaessa, ja muutos jää pysyväksi. A-infinitiivi ja MA-infinitiivi korreloivat negatiivisesti (kuvio 4), sillä molemmilla infiniitivimuodoilla on osin sama käyttötarkoitus (VISK § 470, § 500). A-infinitiivi on asteittain syrjäyttänyt MA-infinitiiviä etenkin 1990- ja 2020-luvuilla.

1960-luvun teksteissä verrattain yleinen temporaalirakenne selittää osittain inessiivimuotoisen E-infinitiivin suuremman esiintyvyyden. E-infinitiivillä on myös toinen, tapaa ilmaiseva käyttötarkoitus, kun se esiintyy instruktiivissa (VISK § 495). Sama pätee MA-infinitiivin adessiiviin ja abessiiviin (VISK § 494), joista jälkimmäistä ei enää juuri käytetä

Kuvio 4. Yhteenveto eri infinittimuotojen prosentuaalisesta osuudesta aineistossa eri vuosikymmeninä.

2010- ja 2020-luvuilla. Aineiston ensimmäisillä vuosikymmenillä sillä on myös käyttötapoja, joita ei enää uudemmissa teksteissä tapaa (27).

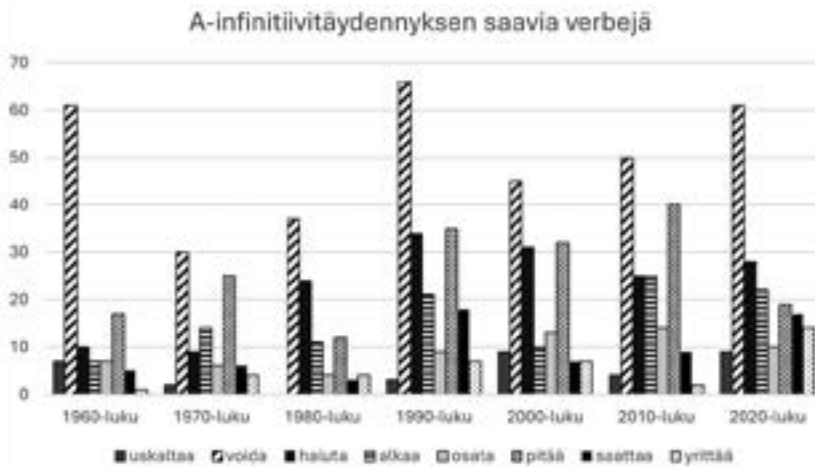
- (27) Ei tulla ajatelleeksi, että sängen harva vieraan kielen käyttäjä on virheitä tekemättä. (KL 1964 [19], 1345.)

Kotiliesi-aineistossa E-infinitiivien kokonaismäärä jää melko pieneksi niiden harvinaisuuden vuoksi, mutta esiin tulee kuitenkin ilmiöitä, jotka lienevät yleistettävissä eri aikakausien henkilöhaastatteluihin.

Instruktiivimuotoista E-infinitiiviä löytyy aineistosta eniten 1960- ja 2000-luvun teksteistä, yli 10 esiintymää kummaltakin vuosikymmeneltä. Aina 2000-luvulle asti E-infinitiivin instruktiivi kuvaa enimmäkseen jo tapahtunutta (28–30).

- (28) [...] ja niille sai lähteä aamuarhaisella, usein umpihankea *pohlaten*. (KL 1966 [8], 33.)
- (39) [...] kulki ovelta ovelle *keräten* jäsenmaksuja ja *tehden* propagandaa. (KL 1972 [7], 31.)
- (30) [...], minkä jälkeen hän jatkoi Perugian yliopistossa *opiskellen* mm. teatterihistoriaa, lapsipsykologiaa, kulttuuriantropologiaa sekä näyttelemistä. (KL 2003 [4], 18–19.)

2010- ja 2020-luvulla menneen kuvaaminen ei vaikuta vaativan enää E-infinitiivin instruktiivia – sitä löytyy kahden viimeisen vuosikymmenen aineistosta yhteensä seitsemän tapausta. Selitys tähän voi löytyä tekstin tarinallistumisesta: tiivistelminä kuvatut elämäntarinat jäävät teksteistä lähes kokonaan pois, eikä haastateltavien tapoja suhtautua sanottavaansa enää kuvata E-infinitiivin instruktiivilla (*naureskellen huokaisee, kertoo nauraen*). Sen sijaan haastateltava saattaa esimerkiksi *kiitellä, yllättyä* tai *naurahtaa*.

Kuvio 5. Eräiden yleisimpien A-infinitiivitäydennyksen saavien verbien määrä aineistossa eri vuosikymmeninä.

Kuviosta 5 selviää, että kaikkien vuosikymmenien teksteissä esiintyy eniten modaalista *voida*-verbiä. *Voida*-verbin on todettu olevan yleisin modaalinen verbi myös esimerkiksi Oulun korpuksessa (Kangasniemi 1992, 291–292). 1960-luvulla ei esimerkiksi juurikaan *alettu* tai *yritetty*, sillä haastateltavat kertoivat hyvin vähän henkilökohtaisista pyrkimyksistään. Sitä vastoin verbi *voida* kertoo 1960-luvun tekstissä ohjauksesta, kehottamisesta tai asiointilojen välttämättömyydestä (31–32).

- (31) Me aikuiset *voimme* auttaa heitä suorittamaan valinnan pitämällä silmällä niitä arvoja, jotka tekevät mahdolliseksi ihmisenä olemisen myös tulevaisuudessa. (KL 1965 [11], 19.)
- (32) Kotitalousopettaja *ei voi* käydä jokaisen kotona, mutta hän *voi* saada paljon tietoja antamalla oppilaiden täyttää lomake, [...] (KL 1965 [22], 30.)

1990-luvulla verbin *pitää* käyttö lisääntyy verbien *voida* ja *haluta* rinnalle suosituimmaksi. Tähän voidaan hakea selitystä aineiston 1990-luvun tekstien teemoista ja kantaot-tavuudesta. Verbit *pitää* ja *voida* ovatkin kovassa käytössä, kun haastateltavat esittävät argumentteja yhteiskunnasta (33–34).

- (33) Vanhoja ihmisiä pidetään riesana, kun he sotkevat, kun heitä *pitää* syöttää, kun heitä *pitää* vahtia, etteivät he eksy. (KL 1990 [14], 22–23.)
- (34) Suurten muutosten vyöryä *ei voida* hänen mukaansa enää pysäyttää. (KL 1990 [19], 19.)

Myös 2020-luku erottuu kuviossa 5 muista vuosikymmenistä: huomion kiinnostävät erityisesti haastateltavien toimintaan viittaavat *voida*, *uskaltas* ja *yrittää*, sekä 2010-luvulla suosittu *pitää*-verbin esiintymien huomattava väheneminen. *Pitää* liittyy 2010-luvulla

vahvasti tekstin tarinallisuuteen: sitä käytetään erityisesti affektisia aineksia sisältävissä virkkeissä sekä yksityiskohtia kuvattaessa (35–36).

- (35) [...] isoveljeni sattui olemaan onnettomuudessa mukana, vaikka hänen *ei pitänyt* edes olla paikalla tuona aamuna. (2012 [17], 16.)
- (36) [...] minun *pitää* taas olla se pahanilman korppi, joka kertoo hirveät uutiset. (KL 2015 [12], 15.)

2020-luvun verbillä *voida* pyritään myös ohjailevuuteen, vain implisiittisemmin kuin 1960-luvulla: kuvattaessa haastateltavan elämää positiivisen ja kannustavan sävyn antavilla verbeillä luodaan illuusiota siitä, että meistä jokainen voisi olla vielä jotakin enemmän – parempi ihminen (37–38).

- (37) ”Punkkarina ajattelin, että jos jokin ei toimi, asioita *voi yrittää* tehdä itse.” (KL 2020 [19], 8.)
- (38) ”Kokemuksen *voi ottaa* mahdollisuutena kasvaa ja siitä *voi olla* kiitollinen”, Satu toteaa. (KL 2020 [14], 14.)

A-infinitiivi esiintyy myös joidenkin *olla*-verbin sisältävien sanaliittojen kanssa epätyypillisenä subjektina, joka sijoittuu aina lauseen loppuun (VISK § 920). Tällaisen nesessiivirakenteen adjektiiveja ja substantiiveja ovat etenkin aiemmilla vuosikymmenillä *helppo*, *vaikea*, *halu* ja *pakko* (esimerkit 39–40). 2020-luvulla yleisiä ovat myös muun muassa *kiva* ja *tärkeä*, ja uutena tulokkaana *ihana* (41).

- (39) Tulevan mielialoissa *on helpompi kestää*. (KL 1964 [19], 1344.)
- (40) Jotain tässä *on* yksinkertaisesti *pakko tapahtua*. (KL 1985 [19], 27.)
- (41) ”*On ihanaa olla* ammatissa, josta oikeasti tykkään ja josta haaveilin pitkään.” (KL 2021 [6], 11.)

Myös MA-infinitiivien määrissä tapahtuneita muutoksia voi tutkia niiden muodostamien sanaliittojen kautta; leksikaaliset valinnat kertovat myös näkökulman valinnasta. Esimerkiksi asioiden tai tilanteiden pakollisuuteen viittaava verbi *joutua* esiintyy MA-infinitiivin liittomuotona 1960-luvun aineistossa 13 kertaa ja vielä 1970-luvullakin 11 kertaa, mutta 2010–2020-luvuilla yhteensä enää 8 kertaa.

6.2 VA-partisiippi

VA-partisiipit ovat preesensmuotoisia partisiippeja, jotka ovat joko verbimäisessä tai adjektiivimäisessä käytössä. Niiden osuus on suurimmillaan 1960-luvulla, jolloin niitä käytetään paljon modaalisisissa verbiliitoissa, ohjailemaan tai ilmaisemaan asian välttämättömyyttä (esimerkit 42–43).

- (42) Opetuksessa *on lähdettävä* aina konkreettisesta ja helppotajuisesta, siitä, mikä oppilaita kiinnostaa, ja sitten *edettävä* vaikeampiin ja vähemmän kiinnostaviin asioihin. (KL 1965 [22], 30.)

- (43) Nyt tähdennetään kotitalouden neuvonnassa sitä, että perheenemännän *on laskettava*, mikä kannattaa, mikä ei. (KL 1966 [4], 70.)

Jo 1970-luvun aineistossa VA-partisiipin osuus alkaa vähetä, sillä teksti muuttuu vähemmän ohjailevaksi ja deskriptiivisemmäksi. Partisiippi saakin lähinnä kuvailevia tehtäviä substantiivilausekkeissa (44–45).

- (44) Työpaikkoja paikkakuntien ihmisille, *kauppoja vilkastuttavia* turisteja – paljokasta. (KL 1972 [1], 56.)
- (45) [...], tuli pehmeällä, hiljaisella äänellä, *savolaisittain muljeeraavalla* puhetavalla. (KL 1976 [7], 16.)

1990-luvulla VA-partisiippeja esiintyy aineistossa eniten sitten 1960-luvun; niiden määrässä tapahtuva muutos on myös tilastollisesti merkitsevä. 1990-luvun VA-partisiipit ovat suurelta osin modaalaisia verbiliittoja, mutta toisin kuin 1960-luvulla ne eivät ole lukijaa ohjailevia, vaan kuvaavat jonkin haastateltavan omaan elämään liittyvän asian pakollisuutta. Ne toimivat myös substantiivin määritteinä muuttaen tekstin rakennetta kompleksisemmäksi (esimerkit 46–47).

- (46) Aivoissa on *aistein havaittavan* ulkomaailman lisäksi syvältä kumpuava sisäinen maailma. (KL 1990 [8], 4.)
- (47) Onko aikamme rajoituksitta ylistämä ja joka paikasta *pullisteleva* seksuaalisuus se käärme, [...] (KL 1993 [3], 16)

Partisiippiattribuuttien runsas käyttö merkitsee Saukkosen (1984, 36) mukaan abstraktiuteen pyrkivää näkökulmaa. 1990-luvun tekstien voikin katsoa olevan tyyliiltään enimmäkseen abstrakteja, mikä johtuu yhteiskunnallisista teemoista.

VA-partisiippien määrä vähenee jälleen 2000-luvulle tultaessa, ja jatkaa vähenemistään aina 2020-luvulle saakka. Niitä käytetään yhä vähemmän partisiippiattribuutteina ja yhä enemmän modaalisisissa verbiliitoissa (48). 2020-luvulla yleistyy myös partisiippilauseke, jolla viitataan ihmisiin näille tapahtuvien asioiden avulla (VISK § 532).

- (48) Vasta nyt yliopistossa *tunnen kuuluvani* samanhenkisten joukkoon. (KL 2014 [6], 24)
- (49) Toisaalta moni *yksinäisyyttä läheisissään tunnistava* ei osaa ottaa asiaa puheeksi hienotunteisuuttaan. (KL 2022 [23], 15.)

Esimerkin 49 rakenne on tyypillisesti ihmistarkoitteinen (VISK § 532), ja sen yleistymisen kertoo myös teeman rakentumisesta voimakkaammin erilaisten ihmisten ja heidän kokemustensa ympärille.

6.3 Konditionaali

Konditionaalikonstruktioiden perustehtävät liittyvät esimerkiksi kuvitteluun, suunnitteluun, ohjailuun tai toivomiseen. *Kotiliesi*-aineistossa konditionaalien käyttötavat ovat muuttuneet selvästi ajan kuluessa. 1960-luvulla konditionaali liittyy vahvasti toivomiseen ja ohjailuun, ja sitä esiintyy haastatteluissa enemmän kuin seuraavilla vuosikymmenillä (50–51).

- (50) Perheenäiti *ei voisi ajatella* väitöskirjan tekoa virkatoimensa lisäksi, kun hänellä on aina toinen virka kotona. (KL 1964 [13], 924.)
- (51) Ennen kuin ryhdytään opettamaan, *pitäisi tuntea* oppilaat. (KL 1965 [22], 30.)

Konditionaalien suhteellinen osuus alkaa aineistossa vähetä heti 1970-luvulle tultaessa ja on infiniittisten verbimuotojen tavoin pienimmillään 1980-luvun teksteissä. 1970–1980-luvuilla esiintyy kuitenkin ainakin yksi konditionaalien käyttötapa, jota ei enää myöhemmistä aineiston teksteistä löydy: haastateltava kertoo tulevaisuuden toiveistaan tavalla, joka antaa elämästä kuvan jopa selviytymistaisteluna (52–53).

- (52) Kun *päästäisiin* kaksi vuotta eteenpäin, niin Jyrki *saisi* virallisen luvan traktorin ajoon. (KL 1976 [7], 19.)
- (53) Viisitoista vuotta kun vielä *jaksaisi*, niin sitten poika *olisi* aikuinen mies, [...] (KL 1985 [19], 27.)

1990-luvulla konditionaali on aikakaudelle tyyppillisesti geneerisessä käytössä; yleensä haastateltava esittää toiveitaan paremmasta yhteiskunnasta (54–55).

- (54) Energian kulutusta *voitaisiin* Suomessa vähentää puoleen nykyisestä eikä elintaso edes sanottavasti *laskisi*. (KL 1990:1, 13.)
- (55) *Olisi oltava* yksi paikka, jossa ihminen *saisi* rauhassa olla, kuolipa sitten mihin tautiin tahansa. (KL 1990:14, 23.)

2000-luvun alussa konditionaalien käyttö jää aineistossa vähäiseksi, mutta 2010-luvulla sen määrä jälleen kasvaa. Konditionaalia aletaan käyttää *eksemplumeissa*, mallitarinoissa (Mäkelä–Karttunen 2020). Yksinkertaisimmillaan eksemplum sisältää tapahtumasarjan, jolla on alku, keskikohta ja loppu – olennaista on, että tapahtumaketju on jollakin tavalla poikkeava ja sillä on jokin merkitys tunnetasolla. (Mäkelä–Karttunen 2020, 276–277.)

Mallitarinat ovat *Kotiliesi*-aineiston teksteissä yleisimpiä 2010-luvulla. Esimerkeissä 56 ja 57 mallitarina toteutuu konditionaalien kautta: haastateltavalla on ollut suunnitelmia, jotka eivät lopulta toteudukaan tai joilla on odottamattomia seurauksia.

- (56) Tanja pyysi, että tuttava *veisi* pojan jäätelölle. Hän *saisi levätä* edes hetken. Kun jäätelöt oli syöty, Tanja ja poika jäivät taas kaksin. Se, mitä puolen tunnin kuluttua tapahtui, tuli täytenä yllätyksenä. (KL 2012 [16], 21.)
- (57) Sauna oli päällä, ja Kristiina *käväisisi* vain ensin ulkoiluttamassa koiransa

töiden jälkeen. Sitten Kirsi *tulisi* ja siskokset *istahtaisivat* lauteille.

-Ihmettelin kun koirani tuli levottomaksi, kun lähestyimme kotia. Sitten tajusin, että kerrostalon oven edessä maassa pilkkotti jotakin. Se oli siskoni. (KL 2015 [12], 14.)

Esimerkeissä 56 ja 57 elämä lähti eri suuntaan kuin mitä se haastateltavan odotuksissa meni. Näiden tarinoiden tarkoitus on viihdyttämisen lisäksi tarjota lukijalle samaistuttavia ja lohdullisiakin kokemuksia: kukaan ei ole turvassa yllätyksiltä, mutta elämä jatkuu.

7 Yhteenveto

Tässä artikkelissa olemme käsitelleet kirjoitetun suomen variaatiota ja muutosta *Kotiliesien* henkilöhaastatteluissa. Muutoskausia on paljastunut sekä kvantitatiivisella että kvalitatiivisella tutkimustavalla. Sanaluokkia tarkasteltiin kokonaismääriin perustuvilla khiin neliö -testeillä, minkä lisäksi eniten muutosta kokeneita sanaluokkia, verbejä ja substantiiveja, tarkasteltiin vielä erikseen keskiarvolähtöisesti huomioimalla toimittajan osuus.

Keskiarvolähtöisellä tutkimustavalla vuosikymmen selitti merkitsevästi verbien mutta ei substantiivien suhteellista osuutta sanoista. Tältä osin jatkotutkimus voisi tuoda merkittävää tietoa yksittäisten toimittajien eroista kirjoittajina; voiko idiolekti olla merkitsevämpi muuttuja kuin aika?

Kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä muutoksia havaittiin erityisesti kolmella vuosikymmenellä: 1970-luvulla kieli muuttui piirteiltään kompleksisesta ja ohjailevasta deskriptiivisemmäksi, kun taas 1990-luvulla hallitseviksi piirteiksi nousivat abstraktius ja geneerisyys. 2010-luvulla haastattelut muuttuivat pääosin narratiivisiksi.

Tutkimuksessa paljastui, että 1960-luvun teksteissä ilmenee rakenteita, joita ei juuri enää esiinny myöhemmillä vuosikymmenillä. Esimerkiksi 1960-luvulla käytetyt kiteytyneet konstruktiot, kuten *jonkun parissa*, *jonkun piirissä*, voivat osaltaan selittää inessiivi- ja genetiivisijaisten substantiivien suurta määrää sen ajan teksteissä.

Kun 1960-luvulla *Kotiliesi*-aineiston henkilöhaastattelujen teksti on vielä hyvin konservatiivista (Ruoho–Saarenmaa 2011, 47), alkaa erityisesti sen ohjailevuus vähentyä voimakkaasti 1970-luvulla. Naisten sosiaalisen aseman vapautuminen ja korkeammalle kouluttautuminen vaikuttivat siihen, ettei heitä enää voitu asettaa ahtaaseen muottiin (Meinander 2012, 359). Myös *Kotiliesi* lehtenä pyrki uudistumaan yhteiskunnalliseksi vaikuttajaksi, vaikka saikin vielä 1970-luvulla kritiikkiä konservatiivisuudestaan (Ruoho–Saarenmaa 2011, 58, 59).

Substantiivien partitiivi- ja elatiivimuotojen lisääntyminen sekä genetiivimuotojen väheneminen 1970-luvulle tultaessa viittaavat tekstin nykyaikaistumiseen, sillä sijojen suhteelliset osuudet eivät enää palaa aikaisemmalle tasolle myöhemmillä vuosikymmenillä. Tekstissä esiintyy myös variaatiota, joka ei jää pysyväksi. Tällainen on esimerkiksi elatiivin käytön väliaikainen lisääntyminen 1990- ja 2000-luvulla – teksti muuttuu

hetkellisesti abstraktimpaan suuntaan. Genetiiviattribuuttien määrän väliaikainen kasvu 1990-luvulla puolestaan lisää tekstin kompleksisuutta.

2010-luvulle tultaessa useat kieliopilliset piirteet paljastavat narratiivisten keinojen ilmaantumisen ajankohdan: Genetiivi- ja partitiiviobjektit tekevät tekstistä dynaamisempaa kuin 1990-luvulla yleiset genetiiviattribuutti ja attribuuttina toimiva partisiippi-lauseke. Inessiivillä puolestaan kuvataan 2010-luvulla konkreettisia tarkoituksia ja olinpaikkoja sen sijaan, että ne abstraktistaisivat tekstiä metaforina tai osana adpositioliusekkeitä.

Infinitiivisten rakenteiden osalta tärkein syntaktinen muutos on E-infinitiivin ja MA-infinitiivin väistyminen A-infinitiivirakenteen tieltä. E-infinitiivin instruktiivi on jopa lähes hävinnyt teksteistä – sitä ei käytetä enää edes silloin, kun kuvataan haastateltavan reagoimista: *naurahaen sanominen* on 2010-luvulla lyhentynyt *naurahamiseksi*.

Verbi *voida* on *Kotiliesi*-aineistossa jokaisella vuosikymmenellä yleisin A-infinitiivin liittoverbi, mutta sen merkitys muuttuu ajan myötä. 1960-luvulla se on usein ohjailevassa, 1990-luvulla kanta-aottavassa ja 2020-luvulla yksilön mahdollisuuksia ilmaisevassa käytössä. MA-infinitiivin liittoverbi *joutua* puolestaan on aineiston ensimmäisinä vuosikymmeninä huomattavasti yleisempi kuin viimeisinä kahtena vuosikymmenenä. Näkökulma elämään ja ihmisen velvollisuuksiin on siis muuttunut.

Narratiivisen journalismin synty liittyy yhteiskunnalliseen muutokseen, jossa yksilökeskeisyys ja kokemuksellisuus ovat nousseet suureen rooliin. *Kotiliedessä* muutos kohti tarinallista journalismia tapahtui 2010-luvulle mennessä, kun mallitarinat valloittivat haastattelut. Aluksi tarinat sisälsivät usein jonkin odottamattoman tragedian, mutta 2020-luvulla kertomukset ovat yhä useammin positiivisia – tämän huomaa konkreettisesti sanaliitoista, joissa A-infinitiivi esiintyy sanojen *on kivaa* tai *on ihanaa* kanssa.

Erityisesti 2020-luvun henkilöhaastatteluissa A-infinitiiviin liittyvät verbit *voida* ja *yrittää* kertovat yhteiskunnallisen arvoilmapiirin muutoksesta. Tällaisten positiivisina näyttäytyvien verbien käytöllä on kuitenkin myös varjopuolensa. Mäkelä ja Karttunen (2020, 284) muistuttavat, että tarinoissa korostetaan yksilön vastuuta sen sijaan, että pohdittaisiin yhteiskunnan vaikutuksia yksilöiden elämään. Haastateltavien kuvaaminen *uskaltavina* ja *yrittävinä* voi luoda lukijalle tunteen jopa oman elämän epäonnistumisesta. Näin lukijaa ohjailaan implisiittisesti.

Kotilieden 2010-luvun tarinallinen journalismi muistuttaa huomattavasti kaunokirjallista tekstiä: siinä on enemmän dynaamisia verbejä, kuvailevia yksityiskohtia ja ajan adverbeja (esim. *jälkeen*) kuin aiemmissa haastatteluissa. Tarinallisuutta onkin kritisoitu siitä, että totuuden ja taiteellisen fiktion raja hämärtyy (Mäkelä–Karttunen 2020, 290). Ongelma koskee koko yhteiskuntaa ja konkretisoitui keväällä 2024, kun *Aamulehden* entinen toimittaja julkaisi kirjan, jossa tunnusti osan tarinallisista reportaaseistaan sisältävän seipiteellisiä aineksia (Kuusela 2024).

Lähteet

- BATES DOUGLAS – MÄCHLER, MARTIN – BOLKER, BEN – WALKER, STEVE 2015: Fitting Linear Mixed-Effects Models Using lme4. *Journal of Statistical Software* 67 (1), 1–48. <https://doi.org/10.18637/jss.v067.i01>
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1988 [1979]: *Nykysuomen lauseoppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 350. 2. painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- HALLIDAY, M. A. K. 1978: *Language as social semiotic. The social interpretation of language and meaning*. Edward Arnold, London.
- HARTIG, FLORIAN 2024: *DHARMA: Residual Diagnostics for Hierarchical (Multi-Level / Mixed) Regression Models*. R package version 0.4.7. Saatavissa <https://CRAN.R-project.org/package=DHARMA> [viitattu 5.8.2025].
- HEIKKINEN, VESA 2007: *Muuttuuko uutisteksti – ja mihin suuntaan? Suomen Kuvalehti 1917 ja 1972*. Kotimaisten kielten keskus. Saatavissa <https://kotus.fi/kotus/julkaisut/julkaisusarjat-ja-luettelot/julkaisuja-aihepiireittain/genrejulkaisut/tekstien-ja-niiden-lajien-rajankayntia/muuttuuko-uutisteksti-ja-mihin-suuntaan/> [viitattu 30.3.2025].
- HEIKKINEN, VESA – HIIDENMAA, PIRJO 1999: Me ja muut tekstintutkijat. *Virtittäjä* 103 (1), 84–92. Saatavissa <https://journal.fi/virtittaja/article/view/39135> [viitattu 5.8.2025].
- HOLM, STURE 1979: A simple sequentially rejective multiple test procedure. *Scandinavian Journal of Statistics* 6 (2), 65–70.
- HUSU, LIISA – TAINIO, LIISA 2004: Tiedenäiset suomalaisten sanoma- ja aikakauslehtien haastatteluissa. *Tiedotustutkimus* 27 (4–5), 56–76. <https://doi.org/10.23983/mv.62413>
- KANERVA, JENNA – GINTER, FILIP – MIEKKA, NIKO – LEINO, AKSELI – SALAKOSKI, TAPIO 2018. Turku Neural Parser Pipeline: An end-to-end system for the CoNLL 2018 shared Task. *Proceedings of the CoNLL 2018 Shared Task: Multilingual Parsing from Raw Text to Universal Dependencies*, 133–142. Association for Computational Linguistic, Brussels. <https://doi.org/10.18653/v1/K18-2013>
- KANGASNIEMI, HEIKKI 1992: *Modal expressions in Finnish*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- KANKAANPÄÄ, SALLI 2006: *Hallinnon lehdistötiedotteiden kieli*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1086. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- KARLSSON, FRED – WIBERG, MATTI 2010: Puolueohjelmien kieliopillinen kompleksisuus. *Sananjalka* 52 (1), 89–103. <https://doi.org/10.30673/sja.86698>
- KERGE, KRISTA 2003: *Keele variatiivisuus ja mine-tuletus allkeelte süntaktilise keeruguse tegurina*. TPU Kirjastus, Tallinna.
- Kotiliesi* 1963–2003. WSOY, Porvoo
- Kotiliesi* näköislehti 2003–2022. Otavamedia, Helsinki. Saatavissa <https://kotiliesi.fi/nakoislehti/> [viitattu 26.3.2024].
- KUPARINEN, OLLI – MUSTANOJA, LIISA – PELTONEN, JAAKKO – SANTAHARJU, JENNI – LEINO, UNNI 2019: Muutosmallit Helsingin puhekielessä. *Sananjalka* 61, 30–56. <https://doi.org/10.30673/sja.80056>
- KUUSELA, MATTI 2024: *Journalisti – toisenlainen toimittaja*. Warelia, Sastamala.
- LABOV, WILLIAM 1966: *The social stratification of English in New York City*. Washington (D.C.), Center for Applied Linguistics.
- LASSILA-MERISALO, MARIA 2020: *Tarinallinen journalismi*. Vastapaino, Tampere.
- LENTH, RUSSELL, V. 2025: emmeans: Estimated Marginal Means, aka Least-Squares Means_. R package version 1.11.0. Saatavissa <https://CRAN.R-project.org/package=emmeans> [viitattu 5.8.2025].
- MEINANDER, HENRIK 2012: *Tasavallan tiellä. Suomi kansalaissodasta 2010-luvulle*. Toinen, uudistettu laitos. Schildts & Söderströms, Helsinki.
- MÄKELÄ, MARIA – KARTTUNEN, LAURA 2020: *Kokemuksellisuus, mallitarinat ja eksemplaarisuus tarinallisen yksilöjournalismin valtakaudella*. MIKKO VIRTANEN, PIRJO HIIDENMAA ja JYRKI NUMMI (toim.): *Kertomuksen keinoin. Tarinallisuus mediassa ja tietokirjallisuudessa*, 273–306. Gaudeamus, Helsinki.

- NUOLIJÄRVI, PIRKKO – LAPPALAINEN, HANNA 2020: *Sosiolingvistiikka*. MILLA LUODONPÄÄ-MANNI, MARKUS HAMUNEN, REETTA KONSTENIUS, MATTI MIESTAMO, URPO NIKANNE ja KAIUS SINEMÄKI (toim.): *Kielentutkimuksen menetelmiä*, 864–895. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1454. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- PAUNONEN, HEIKKI 1995 [1982]: *Suomen kieli Helsingissä. Huomioita Helsingin puhekielen historiallisesta taustasta ja nykyvariaatiosta*. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- 2005: *Totta vai toiveajattelua. Näennäisaikainen muutos todellisen muutoksen kuvastajana*. JOHANNA VAATTOVAARA, TONI SUUTARI, HANNA LAPPALAINEN ja RIHO GRÜNTAL (toim.): *Muuttuva muoto. Kirjoituksia Tapani Lehtisen 60-vuotispäivän kunniaksi*, 13–53. Kieli 16. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- PEARSON, KARL 1900: On the criterion that a given system of deviations from the probable in the case of a correlated system of variables is such that it can be reasonably supposed to have arisen from random sampling. *The London, Edinburgh, and Dublin Philosophical Magazine and Journal of Science* 50, 157–175.
- Posit team 2024: RStudio: Integrated Development Environment for R. Posit Software, PBC, Boston, MA. Saatavissa <http://www.posit.co/> [viitattu 5.8.2025].
- PULKKINEN, PAAVO 1972: *Nyky-suomen kehitys. Katsaus 1800- ja 1900-luvun kirjakeleeseen sekä tekstinäytteitä*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Jyväskylä.
- R Core Team 2023: *R: A Language and Environment for Statistical Computing*. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. Saatavissa <https://www.R-project.org/> [viitattu 5.8.2025].
- RUOHO, IRIS – SAARENMAA, LAURA 2011: *Edunvalvonnasta elämänpolitiikkaan. Naistenlehdet journalismina ja julkisuutena*. Journalismin tutkimusyksikkö & Viestinnän, median ja teatterin yksikkö, Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8374-5>
- SALOKANGAS, RAIMO – TOMMILA, PÄIVIÖ 1998: *Sanomia kaikille. Suomen Lehdistön historia*. Oy Edita Ab, Helsinki.
- SAUKKONEN, PAULI 1984: *Mistä tyyli syntyy?* WSOY, Helsinki.
- 2001: *Maailman hahmottaminen teksteinä. Tekstirakenteen ja tekstilajien teoriaa ja analyysia*. Helsinki University Press, Helsinki.
- SIIVONEN, JONITA 1999: *Stor Anna, Liten Anna och tio andra personporträtt. Om inne-hållsliga och språkliga mönster i en mediegenres kvinnobeskrivningar*. Svenska social- och kommunalhögskolans skrifter 11. Forskningsinstitutet, Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, Helsingfors.
- SÄÄSKILAHTI, MINNA 2006: *Vapise, kuningas Alkoholi. Alkoholivalistuksen tekstilaji ja sen muuttuminen vuosien 1755 ja 2001 välisenä aikana*. Oulu University press, Oulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:9514280059>
- TÖYRY, MAIJA 2008: Naistenlehtien keskinäiset erot ja samankaltaisuudet. *Media & viestintä* 31 (1), 21–34. <https://doi.org/10.23983/mv.63033>
- TÖYRY, MAIJA – SAARENMAA, LAURA – SÄRKÄ, NANNA 2011: Monitieteisyyden haaste aikakauslehtitutkimuksessa – kohti konsepti- ja tutkimustietoisuutta. *Media & viestintä* 34 (3), 23–39. <https://doi.org/10.23983/mv.62904>
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 5. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Saatavissa <http://scripta.kotus.fi/visk> [viitattu 5.8.2025].

TERHI HARTIKAINEN, OLLI KUPARINEN, JENNI SANTAHARJU, JAAKKO PELTONEN,
SINI KNUUTILA, LIISA MUSTANOJA and UNNI LEINO: *Syntactic variation and change*
in interviews published in the magazine Kotiliesi between 1963 and 2022

This article examines the syntactic variation and change of written Finnish in interviews. The data comes from the women's magazine *Kotiliesi* between 1963 and 2022, as its first interviews were published in the early 1960s.

This study is both quantitative and qualitative. Quantitatively, the frequency distribution of word classes in the texts was estimated by using the TurkuNLP parser tool, and the statistical significance of these frequency changes in word classes was investigated by using chi-square tests. The change of nouns and verbs was then further analyzed, based on their average use by the writers with a linear mixed-effects model. Qualitatively, there was a deeper examination of change by taking the disturbances of language features into account that may have affected the style of the text. Syntactic changes were also examined in terms of storytelling, asking what linguistic features have concurrently changed with society and the emergence of narrative journalism.

This study shows that the most significant change in written Finnish in *Kotiliesi* has occurred in relative shares of nouns and verbs. Significant changes in nouns have occurred between 1960 and 1970 as well as 2010 and 2020, while significant changes in verbs have occurred between 1980 and 1990 as well as 2010 and 2020. When the differences in the personal styles of the editors were taken into account, the time of writing significantly explained the relative share of verbs but not nouns in all words. When the grammatical categories of nouns and verbs were examined in more detail, statistically significant changes also emerged in, for example, the finite and infinitive as well as conditional forms of verbs, and also the case forms of nouns in the genitive, partitive and inessive.

Although grammatical cases account for about 70% of nouns in all decades, the relative proportions of the genitive and partitive changed: the number of genitive forms decreased and the partitives increased. At the same time, both functioned as objects of sentences more often. This indicated a dynamization of the text. Of verbal infinitive forms, the A-infinitive displaced other infinitive verbs – in particular, the number of E-infinitives decreased. The compound form of the A-infinitive *voida* ('can'), the conditional mood and the VA-participle functioned as text features that explicitly guided the reader in the 1960s. In later decades, participles often had descriptive functions in noun clauses, which made the text more abstract but, especially since the 2010s, also more narrative.

Model stories, the conditional mood and referential structures were used in particular to describe the temporal dimension and the emotional states of the interviewee. The A-infinitive compound verbs *voida*, ('can') *uskaltaa* ('dare') and *yrittää* ('try'), which have become common in the 2020s, not only tell the reader about the values that emphasized the achievements of the individual in society, but also implicitly guided the reader.

The findings of this study based on the *Kotiliesi* data suggest that syntactic change in language goes hand in hand with socio-cultural changes. The stylistic features of the text in the magazine change according to what society and people consider important at any given time. Today, in the 2020s, the media is at a new turning point, as negative aspects of narrative journalism have also emerged.

TERHI HARTIKAINEN
terhi.savonen@tuni.fi
Tampereen yliopisto

OLLI KUPARINEN
olli.kuparinen@tuni.fi
Tampereen yliopisto

JENNI SANTAHARJU
jenni.santaharju@utu.fi
Turun yliopisto

JAAKKO PELTONEN
jaakko.peltonen@tuni.fi
Tampereen yliopisto

SINI KNUUTILA
sini.knuutila@tuni.fi
Tampereen yliopisto

LIISA MUSTANOJA
liisa.mustanoja@tuni.fi
Tampereen yliopisto

UNNI LEINO
unni.leino@tuni.fi
Tampereen yliopisto